

Nikola Frane Roščić

FRA GAŠPAR ULJANIĆ (AB OLEO, DALL' OGLIO) PRVI
ŽUPNIK VRANJICA 1650-1653

UDK 271.3+262.143 (497.13 Vranjic)

"16" 929 Uljanić, G.

Stručni članak

Primljeno: 15. IV. 1990.

Nikola Mate Roščić

58000 Split, YU

Titova obala 1

Pronašavši dvije isprave u arhivi samostana sv. Frane u Splitu, a radi se o imenovanju fra Gašpara Uljanića za prvog župnika Vranjica 1650, te molba stanovnika Vranjica iz 1653, autor nastoji dokumentirano opovrći mišljenje Jovana Radonića da su prebjezi sa turskog područja, a naseljeni u Vranjicu, Solinu, Kmanu bili pravoslavni.

U Arhivu samostana sv. Frane na Obali u Splitu, koji je još uvijek nesređen i neproučen, nedavno sam pronašao dvije isprave, za koje smatram da su vrijedan prinos povijesti Vranjica, a imaju i mnogo šire značenje, pa ih ovdje sada objavljujem. Radi se, naime, o imenovanju ili potvrdi fra Gašpara Uljanića za prvog župnika Vranjica iz godine 1650., te o molbi stanovnika Vranjica iz 1653. godine da se na toj službi ostavi isti svećenik, inače redovnik franjevac konventualac iz splitskog samostana sv. Frane. Sama činjenica o djelovanju fra Gašpara Uljanića u Vranjicu bila je doduše i dosada poznata, ali je bilo i nekih nedoumica i iskrivljenih tumačenja i pretpostavki, koje se ovim dokumentima ispravljaju i rasvjetljuju.

U teškim vremenima kandijskog rata (1645-1669), posebno nakon osvajanja Klisa 1648, došlo je do naseljavanja osvojenih i opustošenih područja u okolici Splita, kao i drugih područja pri obali. Prema nekim podacima preko pet tisuća "Morlaka" preselilo se s turskih područja u zemlje pod mletačkom vlašću (1). To je dio mletačke ratne politike da na taj način dobije što veći broj vojnika i ratnika na kopnu i na moru. U tim seobama napučen je i Vranjic sa oko 600 žitelja iz Petrova polja i Drniške krajine (2). Značajnu ulogu u tom "spasavanju pučanstva" ispod turske vlasti imali su i franjevci iz samostana na Visovcu (3). Uglavnom se i radilo o pučanstvu iz "fratarskih župa". U novoj postojbini valjalo

je srediti poglavite i neophodne uvjete života, osigurati najbitnije za golo preživljavanje. Po završetku ratnih godina doći će onda i do dijeljenja zemlje. Među prvotne brige spadala je i vjersko-crkvena skrb za pridošlice.

Tako je prvim župnikom za nove pridošlice i naseljenike u Vranjicu imenovan fra Gašpar Uljanić iz samostana sv. Frane u Splitu, i to u lipnju 1650. Razumljivo je da je to bilo u nadležnosti Nadbiskupskog ordinarijata u Splitu, ali jer se radi o netom osvojenim područjima pod vojnom upravom, to je izbor i potvrda zavisila od tadašnje mletačke vojne i civilne vlasti. Iz sačuvanog dokumenta saznajemo da je fra Gašpar određen za župnika Vranjica od zapovjednika Klisa Boldua, ispravom od 2. lipnja 1650, a generalni je providur za Dalmaciju general Leonardo Foscolo to imenovanje odobrio i potvrdio u Trogiru 19. lipnja 1650. godine (4).

Fra Gašpar Uljanić (Ab Oleo, Dall'Oglio) rodom je iz Splita (rođen oko 1595.), a kao redovnik franjevac konventualac bio je "posinovljen" splitskom samostanu sv. Frane. Više nauke je završio u Italiji. U splitskom samostanu je boravio od 1644. pa sve do smrti 1664. godine. U tom razdoblju dva puta je obavljao službu gvardijana splitskog samostana sv. Frane. Tako se zna da je 15. studenog 1644. preuzeo tu službu od proslavljenog glazbenika i skladatelja fra Ivana Lukačića (5) i obavljao je do 8. studenog 1648. kada ga nasljeđuje fra Ivan Andreis (6). Fra Gašpar je drugi put bio gvardijan splitskog samostana sv. Frane od 1657. do 1659. godine (7). Umro je u Splitu sredinom rujna 1664. (8), pa treba ispraviti pogrešno navedene podatke (9).

Službu župnika u Vranjicu fra Gašpar je obavljao do kraja 1652. godine. Odredbom nadbiskupskog vikara u Splitu fra Gašpar je trebao biti zamijenjen redovitim upraviteljem župe iz dijecezanskog klera, jer Vranjic nije bio fratarska župa. Stoga stanovnici Vranjica, pridošlice "Morlaci", pišu svoje pismo splitskom knezu i kapetanu Nikoli Zanneu s nadnevkom od 6. siječnja 1653. godine i mole da on posreduje te im se ostavi fra Gašpar za župnika (10). Ovo pismo ima dvostruku vrijednost: ono nam osvjetljava ličnost i djelatnost fra Gašpara Uljanića, te daje važne i vrijedne podatke o novim stanovnicima Vranjica. Naime tu se ističe da su sadašnji stanovnici Vranjica pobjegli ispred "razljučenih otomanskih ždrijela", da su ostali kao raspršeni bez vodiča, te da su "kao katolici navikli uvijek živjeti kršćanski" pa su se stoga utekli nadbiskupskom vikaru da im dodijeli jednog svećenika kao duhovnog pastira kojega tako priželjkuju da bi okrijepili svoje iscrpljene duše, da bi se očistili od grijeha i primili svetu pričest. Konačno je, nakon odbijanja mnogih, nadbiskupski vikar im je imenovao župnikom fra Gašpara Uljanića (Dall'Oglio) kojega su primili upravo po svojoj želji "budući da smo naviknuti biti upravljani od ota- ca sv. Frane".

U pismu se dalje ističe da su stanovnici Vranjica bili sa fra Gašparom posvema zadovoljni ne samo stoga što im je posluživao svete sakramente, nego se brinuo i za njihovo svagdanje uzdržavanje. Ističu se napori i opasnosti kojima

